(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

मुंबई येथील उच्च न्यायालयाच्या न्यायाधिकारात
फौजदारी अपिलीय अधिकारीता

फौजदारी रिट याचिका क्र. 66/2024

गोपाल सुरेश मलीक
वय 27 वर्षे,
राहणार - संजय गांधी नगर,
साईबाबा मंदिराजवळ, उल्हासनगर रेल्वे
स्टेशनजवळ, उल्हासनगर - 3 , जिल्हा ठाणे ---- **अपीलकर्ते**

-- विरुद्ध --

1. महाराष्ट्र राज्य ,
सेक्रेटरी, महाराष्ट्र शासन (प्रिव्हेंटीव्ह डीटेनशन) यांचे माध्यमातून,
होम डिपार्टमेंट (स्पेशल) ,
मंत्रालय, मुंबई – 400 032.

2. द कमिशनर ऑफ पोलीस, ठाणे
पत्ता - कळवा ब्रिजजवळ , खारकर ऍले, ठाणे (पश्चिम),
महाराष्ट्र - 400601.

3. द सुपरिंटेंडेंट,
नाशिक रोड सेंट्रल प्रिझन ,
नाशिक ---- **उत्तरवादी**

श्री. अमित कारवा, श्री. माँटी एल. टेकचंदानी यांचेसह --- अपीलकर्त्यांसाठी
एपीपी श्री. जे. पी. याज्ञिक --- राज्यासाठी

न्यायमंच : मा. न्यायमूर्ती ए. एस. गडकरी आणि
मा. न्यायमूर्ती श्याम सी. चांडक

न्यायनिर्णय राखून ठेवल्याची तारीख : 05 एप्रिल, 2024

न्यायनिर्णय घोषित केल्याची तारीख : 16 एप्रिल, 2024

न्यायनिर्णय : (मा. न्यायमूर्ती श्याम सी. चांडक यांचेद्वारे) :

1] भारतीय राज्यघटनेच्या कलम 226 अंतर्गत या याचिकेद्वारे, याचिकाकर्त्याने 24 ऑगस्ट 2023 रोजी महाराष्ट्र प्रिव्हेंशन ऑफ डेंजरस ऍक्टिव्हिटीज ऍक्ट, 1981, ज्यामध्ये झोपडपट्टी मालक, बुटलेगार, अंमली

पदार्थ तस्कर, धोकादायक व्यक्ती, व्हिडिओ पायरेट्स, वाळू तस्कर आणि अत्यावश्यक वस्तूंच्या काळ्या बाजारात गुंतलेल्या व्यक्ती (थोडक्यात 'एम. पी. डी. ए. कायदा'), च्या कलम 3 (2) अंतर्गत उत्तरवादी क्र. 2 ने पारित केलेल्या आदेशाच्या वैधतेवर प्रश्नचिन्ह उपस्थित केले आहे. पोलीस आयुक्त, ठाणे यांनी त्याद्वारे याचिकाकर्त्याच्या स्थानबद्धतेचे निर्देश दिले. उत्तरवादी क्र. 2 च्या त्याच तारखेच्या जारी केलेल्या कमिटल ऑर्डरनुसार, याचिकाकर्त्याला नाशिकरोड मध्यवर्ती कारागृह, नाशिकमध्ये स्थानबद्ध करण्यात आले आहे.

2] याचिकाकर्त्याचे विद्वान वकील श्री. अमित कारवा आणि राज्याचे ए. पी. पी. श्री. याज्ञिक यांचे म्हणणे ऐकून घेतले. उत्तरवादी क्र. 1 ते 3 ने अनुक्रमे 9 फेब्रुवारी 2024, 24 जानेवारी 2024 आणि 18 फेब्रुवारी 2024 रोजी दाखल केलेल्या याचिकेचे आणि उत्तरादाखलच्या प्रतिज्ञापत्रांचे अवलोकन केले.

3] जरी याचिकाकर्त्याने स्थानबद्धता आदेशाला विविध कारणांवर आव्हान दिले असले, विशेषतः याचिकेच्या परिच्छेद 6 मध्ये उपस्थित केल्याप्रमाणे, तरी याचिकाकर्त्याच्या विद्वान वकिलांनी त्याच्या सादरीकरणाला त्यातील कारण 'एफ' साठी प्रतिबंधित केले. हा आधार लक्षात घेता, विद्वान वकिलांनी असे सादर केले की, याचिकाकर्त्याविरुद्ध नोंदवलेले संबंधित सी. आर. क्र. 344/2023, यापुढे तपशीलवार, कायदा आणि सुव्यवस्थेसाठी बाधक ठरेल, सार्वजनिक सुव्यवस्थेसाठी नाही, कारण हा गुन्हा एखाद्या व्यक्तीविरुद्ध आहे आणि समाजावर परिणाम करत नाही.परिणामी, स्थानबद्धता आदेश बेकायदेशीर आहे आणि केवळ याच कारणावरून तो रद्द होण्यास पात्र आहे.

3.1] त्यांच्या सबमिशनच्या आधारासाठी, याचिकाकर्त्याच्या विद्वान वकिलांनी *पेसाला नुकाराजू विरुद्ध/आंध्र प्रदेश सरकार आणि इतर* प्रकरणातील अहवाल 2023 एस. सी. सी. ऑनलाईन एस. सी. 1003 माननीय सर्वोच्च न्यायालयाच्या अलीकडील निकालावर भर दिला. ज्यामध्ये परिच्छेद 65 मध्ये असे म्हटले आहे की :

> *“ 65. ... कायदा आणि सुव्यवस्थेचा प्रश्न आणि सार्वजनिक सुव्यवस्थेचा प्रश्न यांच्यात खूप बारीक रेषा आहे आणि काही वेळा कायदा आणि सुव्यवस्थेशी संबंधित परिस्थितीत एखाद्या व्यक्तीची कृती सार्वजनिक सुव्यवस्थेचा प्रश्न बनू शकते. स्थानबद्धतेच्या कारणाचा सार्वजनिक सुव्यवस्था राखण्याशी असलेला संबंध निश्चित करण्यासाठी निर्णायक काय आहे, स्थानबद्धतेचा उद्देश हा कायद्याचा आंतरिक गुण नसून त्याची सुप्त क्षमता आहे. त्यामुळे, स्थानबद्धतेचे कारण सार्वजनिक सुव्यवस्थेच्या उद्देशाने संबंधित आहे की नाही हे ठरवण्यासाठी, केवळ कायद्याच्या आंतरिक गुणवत्तेवर आधारित वस्तुनिष्ठ चाचणी सुरक्षित मार्गदर्शन ठरणार नाही. या कायद्याच्या संभाव्यतेची तपासणी आसपासच्या परिस्थितीच्या प्रकाशात, प्रतिबंध कायद्याखालील गुन्ह्यांसाठी पोस्टरीअर आणि अँटीरियर करावी लागेल.”*

4] याविरुद्ध, विद्वान एपीपी श्री. याज्ञिक यांनी जोरदारपणे सादर केले की, उपरोक्त सी. आर. क्र. 344/2023 आणि इन-कॅमेरा स्टेटमेंटवरून हे स्पष्ट होते की, याचिकाकर्त्याच्या गुन्हेगारी कृत्यांचा केवळ व्यक्तिगतच परिणाम होत नाही तर त्याचा संबंधित परिसरातील जनतेवरही मोठ्या प्रमाणात परिणाम झाला आहे,

कारण याचिकाकर्त्याने त्याच्या सहकाऱ्यांसह हे कृत्य केले आहे आणि यामुळे 'हफ्त्याच्या' म्हणजे पैसा मागणी करणेच्या धमक्यांमुळे त्या परिसरातील लहान विक्रेते/व्यापाऱ्यांच्या मनात दहशत निर्माण झाली आहे. परिणामी, पीडित पोलिसांकडे तक्रार दाखल करण्यासाठी पुढे येत नाहीत. त्यामुळे स्थानबद्धतेचा आदेश अत्यंत आवश्यक होता.

5] अभिलेख दर्शवितात की, यापूर्वी याचिकाकर्त्याने तीन गुन्हे केले होते, ज्यांची नोंद मध्यवर्ती पोलीस स्टेशन, उल्हासनगर येथे झाली होती. याचिकाकर्त्याच्या गुन्हेगारी कारवायांवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी, प्रतिबंधात्मक उपाय म्हणून ठाणे जिल्ह्यातील उल्हासनगर येथील केंद्रीय पोलीस ठाण्याच्या वरिष्ठ निरीक्षकांनी देखील सी. आर. पी. सी. च्या कलम 110 अंतर्गत प्रकरणाची कार्यवाही सुरू केली होती. महाराष्ट्र पोलीस कायदा 1951 च्या कलम 56 (1) (ए) (बी) अंतर्गत 29 जानेवारी 2022 रोजीच्या तडीपार प्रस्तावाद्वारे याचिकाकर्त्याला ठाणे जिल्ह्यातून 2 वर्षांच्या कालावधीसाठी तडीपार करण्यात आले होते. या काळात याचिकाकर्त्याने एक गंभीर गुन्हा केला. त्यामुळे त्याचेविरुद्ध अधिक प्रभावी कारवाई करण्यासाठी दिनांक 17 जुलै 2023 रोजी हा आदेश रद्द करण्यात आला.

6] तडीपार आदेश पारित करण्यासाठी उत्तरवादी क्रमांक 2 ज्यावर विसंबून होते ते म्हणजे भारतीय दंड संहितेच्या कलम 387,427,504,506 (2) आणि महाराष्ट्र पोलीस कायद्याच्या कलम 37 (1), 135,142 अंतर्गत दंडनीय गुन्ह्यांसाठी केंद्रीय पोलीस ठाणे, उल्हास नगर, जिल्हा ठाणे येथे नोंदवलेला सी. आर. क्र. 344/2023. याव्यतिरिक्त, उत्तरवादी क्रमांक 2 ने दोन साक्षीदारांची इन कॅमेरा निवेदनेही विचारात घेतली.

7] *पेसला नुकाराजू* (वरील) प्रकरणात माननीय सर्वोच्च न्यायालयाचे कथन लक्षात घेता, ही कायद्याची क्षमता आहे जी प्रतिबंध कायद्याखालील गुन्ह्यांसाठी आधीच्या आणि नंतरच्या परिस्थितीच्या प्रकाशात तपासली जाणे आवश्यक आहे. या दृष्टिकोनातून हे प्रकरण पाहिल्यानंतर, आम्हाला जे मिळाले ते म्हणजे, सी. आर. क्र. 344/2023 च्या घटनेत, जेव्हा त्यातील माहिती देणारा उल्हासनगर रेल्वे स्थानकाजवळ त्याच्या पार्किंगच्या कामात गुंतला होता, तेव्हा याचिकाकर्ते तेथे आले आणि त्यांनी 06 मोटारसायकलींचे नुकसान केले. नुकसान अंदाजे 24,000/- रु. इतके होते. माहिती देणाऱ्या व्यक्तीने आक्षेप घेतला असता, याचिकाकर्त्याने त्याला चाकू दाखवला आणि धमकी दिली की " *मैं यहां का भाई हूं , अगर पार्किंग चलाना है तो तुम्हारे शेट को बोलो मुझे हर महिने का बीस हजार रुपया देने का नहीं तो मैं पार्किंग चलने नहीं दूंगा* ". या वेळी, तिथे उपस्थित असलेले लोक आणि तेथील वाटसरू याचिकाकर्त्याच्या भीतीपोटी पळून गेले आणि कोणीही माहिती देणाऱ्याला मदत करण्यासाठी पुढे आले नाही. वरील तथ्ये आणि परिस्थितीवरून हे स्पष्ट होते की, हे कृत्य केवळ एका व्यक्तीपुरते मर्यादित नव्हते , तर त्याचा तेथे उपस्थित असलेल्या लोकांवरही परिणाम झाला, जे निःसंशयपणे एक

सार्वजनिक ठिकाण आहे आणि त्यामुळे केवळ कायदा आणि सुव्यवस्थेची नव्हे तर शांतता, स्थिरचित्तता आणि सार्वजनिक सुव्यवस्थेची समस्या निर्माण झाली.

7.1] उपरोक्त गुन्ह्याचे गांभीर्य लक्षात घेऊन, उल्हासनगरच्या केंद्रीय पोलीस ठाण्याच्या वरिष्ठ पोलीस निरीक्षकांनी याचिकाकर्त्याच्या गुन्हेगारी पार्श्वभूमीची गुप्त चौकशी केली. त्यात असे उघड झाले आहे की, याचिकाकर्त्याने उल्हासनगर-3 च्या संबंधित भागातील लहान विक्रेते/व्यावसायिकांना 'हफ्तासाठी' आणि रस्त्यावरुन जाणाऱ्या लोकांना दारू प्यायला पैसा देण्यासाठी दहशत निर्माण केली आहे. त्यामुळे याचिकाकर्त्याविरुद्ध तक्रार करण्यासाठी कोणीही पुढे येत नाही. मात्र, पोलिसांनी त्यांची ओळख लपवण्याचे आश्वासन दिल्यानंतर दोन साक्षीदार पुढे आले. साक्षीदार - ए चे निवेदन मे 2023 च्या दुसऱ्या आठवड्यात, उल्हासनगर-3 परिसरात संध्याकाळी 7 वाजता घडलेल्या घटनेशी संबंधित आहे, जेव्हा याचिकाकर्त्याने साक्षीदार - ए ला धमकी दिली आणि पार्टीसाठी त्याच्याकडून पैशाची मागणी केली. मात्र, नकार दिल्यानंतर याचिकाकर्त्याने साक्षीदाराला थप्पड मारली, याचिकाकर्त्याच्या साथीदारांनी त्याला पकडले आणि याचिकाकर्त्याने चाकूच्या धाकावर त्याच्याकडून 2,500/- रुपये लुटले.

7.2] साक्षीदार- बी यांचे निवेदन मे 2023 च्या पहिल्या आठवड्यात उल्हासनगर-3 परिसरात रात्री 9.30 च्या सुमारास घडलेल्या एका घटनेशी संबंधित आहे, जेव्हा याचिकाकर्त्याने त्याच्या दोन साथीदारांसह साक्षीदाराकडून 5,000/- रुपयांची मागणी केली. मात्र, जेव्हा साक्षीदाराने पैसे देण्यास असमर्थता दर्शवली, तेव्हा याचिकाकर्ते आणि त्याच्या साथीदारांनी त्याला धक्काबुक्की केली आणि चाकूच्या धाकावर त्याच्याकडून 3,000/- रुपये लुटले.

7.3] वरील दोन्ही घटनांदरम्यान, याचिकाकर्त्याच्या दहशतीच्या भीतीने तेथे जमलेले लोक पळून गेले. सदर साक्षीदाराला कोणीही मदत केली नाही. संबंधित सहाय्यक पोलीस आयुक्तांनी इन-कॅमेरा निवेदनांच्या सत्यतेची पडताळणी केली आहे.

8] सी आर क्र. 344/2023 मधील गुन्हा पैसा उकळण्यासाठी माहिती देणाऱ्याला धमकावणे हे 'ए ' आणि 'बी' साक्षीदारांविरुद्ध केलेल्या खंडणी/दरोड्याच्या कृत्यासारखेच आहे. या तिन्ही घटना संबंधित उल्हासनगर - 3 परिसरात घडल्या. याचिकाकर्त्याने उल्हासनगर - 3 परिसरातील इतर लहान विक्रेते/व्यापारी आणि वाटसरूंसोबतही असेच कृत्य केले आहे, असे इन-कॅमेरा निवेदने स्पष्टपणे दर्शवतात. अशा प्रकारे, हे स्पष्ट आहे की, याचिकाकर्त्याच्या गुन्हेगारी कृत्यांमुळे केवळ व्यक्तींवरच परिणाम झाला नाही तर संबंधित उल्हासनगर-3 परिसरातील समाजाचे जीवनमानही विस्कळीत केले आहे आणि त्यामुळे कोणीही पुढे येऊन याचिकाकर्त्याच्या विरोधात पोलिसात तक्रार दाखल करण्याचे धाडस करत नाही. या सर्वांमुळे स्थानबद्ध प्राधिकरणाने असा निष्कर्ष

काढला की, याचिकाकर्ते सार्वजनिक सुव्यवस्थेसाठी निरत होतो आणि / किंवा बाधक होईल या पद्धतीने काम करत आहे आणि त्यांचे आत्मनिष्ठ समाधान नोंदवण्यासाठी की, याचिकाकर्ता एम. पी. डी. ए. कायद्याच्या कलम 2 (बी-1) अंतर्गत विचार केल्याप्रमाणे 'धोकादायक व्यक्ती' आहे. त्यामुळे या प्राधिकरणाकडे स्थानबद्धतेचा आदेश पारित करण्याशिवाय पर्याय उरला नाही.

9] उपरोक्त चर्चेचा सार असा आहे की, याचिकाकर्त्याला 'सार्वजनिक सुव्यवस्था' राखण्यासाठी कोणत्याही प्रकारे बाधक वागण्यापासून रोखण्याच्या दृष्टीने स्थानबद्धतेचा आदेश पारित करण्यासाठी स्थानबद्धता प्राधिकरणाने नोंदवलेले व्यक्तिनिष्ठ समाधान कायद्याच्या चौकटीत चांगले आहे आणि त्यात भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद 226 अंतर्गत या न्यायालयाच्या कोणत्याही हस्तक्षेपाची आवश्यकता नाही.

9.1] ते लक्षात घेता, ही याचिका फेटाळली जाण्यास पात्र आहे आणि त्यानुसार फेटाळली जाते.

(न्यायमूर्ती श्याम सी. चांडक) **(न्यायमूर्ती ए. एस. गडकरी)**

<u>अस्वीकरण</u>

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणीकरिता वैध मानला जाईल".